

der Scheiding' zijn. Overigens zijn zijn ogen niet gesloten voor fouten en gebreken in 'eigen' kring, maar dat kan ook haast niet voor wie op een dergelijke manier door de archieven is gekropen. Bij tuchtgevallen wordt het noemen van de namen der betrokkenen vermeden. Het heeft alles iets intiems, iets van een familie-kroniek. Waarmee niet gezegd wil zijn dat we hier te doen zouden hebben met een studie slechts van lokale betekenis. Het beeld van de Afscheiding in het algemeen wordt door deze schetsen nóg duidelijker, nóg levendiger. De strijd rond de oefenaars komt hier in alle hevigheid aan de orde; de vervolgingen zijn hier niet gering geweest, blijkt wel enz. enz. Dr. Wesseling geeft hier wat ds. Kreulen van Hallum ruim 120 jaar geleden al vroeg aan Helenius de Cock toen deze bezig was met een studie over zijn vader Hendrik de Cock: geef liever de geschiedenis weer van de gemeenten en niet van één persoon. Het is er toen niet van gekomen. Wesseling neemt de handschoen op. Wij hopen dat hij nog lang in goede gezondheid zijn werk kan voortzetten.

Intussen zouden we toch ook enkele punten van kritiek willen formuleren. Overigens verwijzen we naar de bespreking van Afscheidingsliteratuur van de hand van O. J. de Jong in *Rondom het Woord* van febr. 1976 (18de jrg. nr. 1), getiteld 'Nieuw licht op de Afscheiding van 1834?' - de vragen daar gesteld blijven geldig. We noemen de belangrijkste vraag: betrek ook de toenmalige Hervormde gemeenten meer in het onderzoek! Nu geeft Wesseling wel een en ander, maar we hebben de indruk: alleen als er al eerder over is gepubliceerd. En dan nog missen we veel literatuur, bijvoorbeeld de boeken van de beide Algra's *De geschiedenis gaat door eigen dorp*. Of is er wel gebruik gemaakt van de (vaak voor de hand liggende literatuur) maar is er geen melding van gemaakt? Waarom ontbreken Bos' *Archiefstukken* . . . zo opvallend (op een enkele kriptische verwijzing na)? Terwijl aan de hand van wat daar gegeven wordt (en dan aangevuld met het overvloedige commentaar van Afgescheiden zijde) er toch al een goede schets geleverd zou kunnen worden van het verloop van de Afscheiding in Friesland? Of moeten we voor een meer algemeen beeld wachten tot de andere delen? Wreekt zich hier de opzet per plaats: de classis heeft toch ook een geschiedenis? En de provinciale synoden hebben toch ook gehandeld over plaatselijke zaken? Nu vervalt de auteur in herhalingen (volg eens het spoor van De Haan aan de hand van het register) wat grotendeels vermeden had kunnen worden door een bredere inleiding te geven. De bronvermelding vinden we maar magertjes. Waarom heeft de auteur niet de kans gegrepen en een overzicht gegeven van de archiefstukken (de vindplaatsen) en de literatuur? Dat zou al een hele winst geweest zijn!

Bepaald onevenwichtig is wat er gegeven wordt over de situatie in de verschillende Hervormde Gemeenten. En hoe lag het in de plaatsen waar géén Afgescheiden Kerk ontstond? Had niet juist hier ook iemand als Posthumus van Waaxens behandeld moeten worden, die door Hendrik de Cock nogal op de korrel is genomen? En al die orthodoxe predikanten in deze regio? En waarom dan tóch Afscheiding? Aan dit soort vragen komt dr. Wesseling nauwelijks toe. Verder is er m.i. een kans gemist door niet in te gaan op de studie van L. H. Mulder *Révolte der fijnen*, die nota bene twee van de hier behandelde dorpen (sociologisch) beschrijft. Had Wesseling niet het kerkhistorisch verhaal kunnen schrijven achter al die tabellen en stratificatie-modellen? Dus een en ander op elkaar betrekken? Node missen we ook een kaartje van de regio.

J. van Gelderen